

УДК 81'374.2:629.5

Мітенкова В. С.

група 6521м, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), vera.mitenkova@gmail.com

Філіппова Н. М.

канд. філол. наук, професор НУК, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), nina.filippova@nuos.edu.ua

КРИТЕРІЇ СТВОРЕННЯ ТРИМОВНОГО ОН-ЛАЙН-СЛОВНИКА «СУДНОВІ ТРУБОПРОВІДНІ СИСТЕМИ»

У роботі представлено критерії, що потрібні для розроблення сайту-словнику з тематики «Суднові трубопровідні системи». Виділено групи потенційних користувачів термінологічного словника, проведено аналіз їх основних потреб при його використанні. Це дало можливість сформулювати лексикографічні критерії та функціональні можливості словника.

Ключові слова: *термінографія, термінологія суднобудування, початковий словник, лексикографічні критерії, веб-юзабіліті.*

Criteria for developing of Ship piping systems-themed online dictionary are presented in this article. The groups of potential users of the dictionary of technical terms are emphasized, and their needs analysis during the dictionary using are made. It allows defining lexicographic criteria and functionality of the dictionary.

Key words: *terminography, shipbuilding terminology, student's dictionary, lexicographic criteria, web-usability.*

Вступ. Термінологічним словникам відведена особлива роль у сучасному світі високих технологій, оскільки в них фіксуються матеріалізовані компоненти наукового знання. Саме термінологічні словники і довідники створюють основу для робіт в області науково-технічної інформації [1]. Слід зазначити, що тенденція створення вузькоспеціалізованих термінологічних словників є стійкою і на сьогоднішній день подібні рішення реалізуються у галузі будівництва, фармацевтичної хімії, обробки промислових відходів, програмному забезпеченню, тощо [2-7]. Подібні словники здебільше орієнтовані на фахівців у профільних галузях і на студентів старших курсів відповідних напрямів, у деяких випадках, на перекладачів, що працюють з науково-технічними текстами.

Існує багато галузевих словників, які використовуються як в навчальному процесі, так і при перекладі текстів в суднобудуванні, але значна кількість

варіантів перекладу термінів і відсутність достатньої кількості україномовного контексту призводить до виникнення помилок і двозначностей, особливо при використанні нефахівцями. Аналіз літературних джерел і результатів пошуку у мережі Інтернет не виявив готового рішення щодо словника з тематики «Суднові трубопровідні системи» (СТС). Термінологія цієї групи розрізнено представлена у великих за обсягом суднобудівних словниках і словниках з морської справи, значний обсяг яких суттєво знижує швидкість пошуку потрібного терміну, а відсутність прикладів використання термінів у контексті (навіть при наявності стислих за обсягом дефініцій) значно ускладнює роботу щодо вибору точного еквіваленту [8-12]. Це обумовлює **актуальність** створення вузькоспеціалізованого словника з тематики «Суднові трубопровідні системи».

Метою дослідження є формулювання вимог до термінологічного словника «Суднові трубопровідні системи». Реалізація цієї мети потребує вирішення наступних задач:

- визначити потенційних користувачів словнику та їх потреби;
- визначити лексикографічні критерії створення словника;
- сформулювати функціональні можливості словника в залежності від способу реалізації.

Виклад основного матеріалу. При реалізації термінологічних словників попереднім етапом роботи є визначення потенційної аудиторії. За рівнем фахової компетенції користувачів термінологічних словників поділяють на недосвідчених, фахівців із суміжних галузей та фахівців. Основну аудиторію начальних словників складають студенти, яких можна віднести до категорії недосвідчених користувачів, що слід враховувати при наданні тлумачення термінам [13].

Відповідно до підходів, викладених у роботах [13; 14] можна виділити наступні групи типових користувачів термінологічного словника «СТС»:

- *перша група* – «недосвідчені користувачі», студенти III-V курсів спеціальностей «Суднові енергетичні установки та устаткування» і «Морський та річковий транспорт», а також споріднених спеціальностей, що вивчають дисципліни, пов'язані з судновими трубопровідними системами;
- *друга група* – «фахівці», інженери в галузі суднобудування, що спеціалізуються на проектуванні, ремонті та монтажі судових трубопроводів та спорідненого обладнання;
- *третья група* – «фахівці з суміжних галузей», перекладачі та редактори науково-технічної літератури з морської тематики.

Основними потребами «недосвідчених користувачів» є засвоєння спеціальної термінології зі спеціальності українською та англійською мовами (при необхідності ще й іншими), що є однією з ключових фахових компетентностей.

Основними потребами «фахівців», які, в багатьох випадках, добре розуміються на спеціальності, але не достатньо володіють англійською мовою, є переклад термінів з англійської на українську/російську чи навпаки при читанні спеціальної літератури, або перевірка коректності перекладу термінів у технічній документації (наприклад, у суднопроектній компанії перед передачею документів замовнику або підряднику).

Для перекладачів і редакторів, що зазвичай досить добре знаються на англійській мові, але не є фахівцями у технічній галузі, більш важливим є пошук найбільш точного еквіваленту перекладу терміну, виходячи з контексту.

Виділяють чотири універсальні функції, що визначають тип словника, – довідкову, систематизуючу, навчальну і нормативну. Відповідно до цих функцій виділяють чотири типи словників: довідники, ідеографічні (тезауруси), навчальні та нормативні. Особливістю сучасних словників є їх багатофункціональність [19].

Оскільки словник «Суднові трубопровідні системи» розробляється як навчальний, він насамперед розрахований на користувачів першої групи, але буде корисним для другої і третьої груп.

Ще одним важливим лексикографічним критерієм для словника є принцип організації словникового матеріалу: алфавітний, алфавітно-гніздовий, ідеографічний [15]. Згідно з дослідженнями, використання алфавітного розташування лексики в навчальних термінологічних словниках, орієнтованих на студентів, інженерів і перекладачів не відповідає особливостям запам'ятовування в цих вікових групах [16]. Тому, відповідно до потреб основних користувачів, словник «СТС» планується реалізувати як ідеографічний у вигляді тезауруса, де інформація впорядкована і систематизована за тематичним принципом відповідно до предметної області. Додатково передбачаються алфавітні покажчики термінів (близька 600 термінів) українською, російською та англійською мовами.

Корпус словника включає:

- класифікаційну частину з логіко-семантичними структурами тем і підтем;
- контекстуальну частину, представлену дефініціями провідних тем (глосарій);
- ідеографічну частину, в якій даються словникові понятійні статті провідних термінів (тезаурус);
- енциклопедичну частину, представлену текстами і фрагментами текстів з основних розділів словника;
- україно-російсько-англійській і англо-російсько-українській перекладні словники.

Фреймовий аналіз корпусу терміносистеми «СТС» за методикою, представлену в роботі [17] дав змогу визначити, що вербалізуються чотири концепти:

- «ТРУБОПРОВІДНІ СИСТЕМИ» (93 терміни);
- «РОБОЧІ ТІЛА» (76 термінів);
- «ПРОЦЕСИ» (102 терміни);
- «ОБЛАДНАННЯ» (319 термінів).

Співставлення термінів російською та англійською мовами засвідчив, що незважаючи на деяку різницю у структурі представлення знань цієї галузі, основні концепти співпадають. Фреймова структура терміносистеми «СТС» представлена на схемі на рис. 1. Саме фреймовий аналіз в рамках когнітивного підходу в лінгвістиці дав змогу розробити класифікаційну частину словника та здійснити коректний відбір термінів.

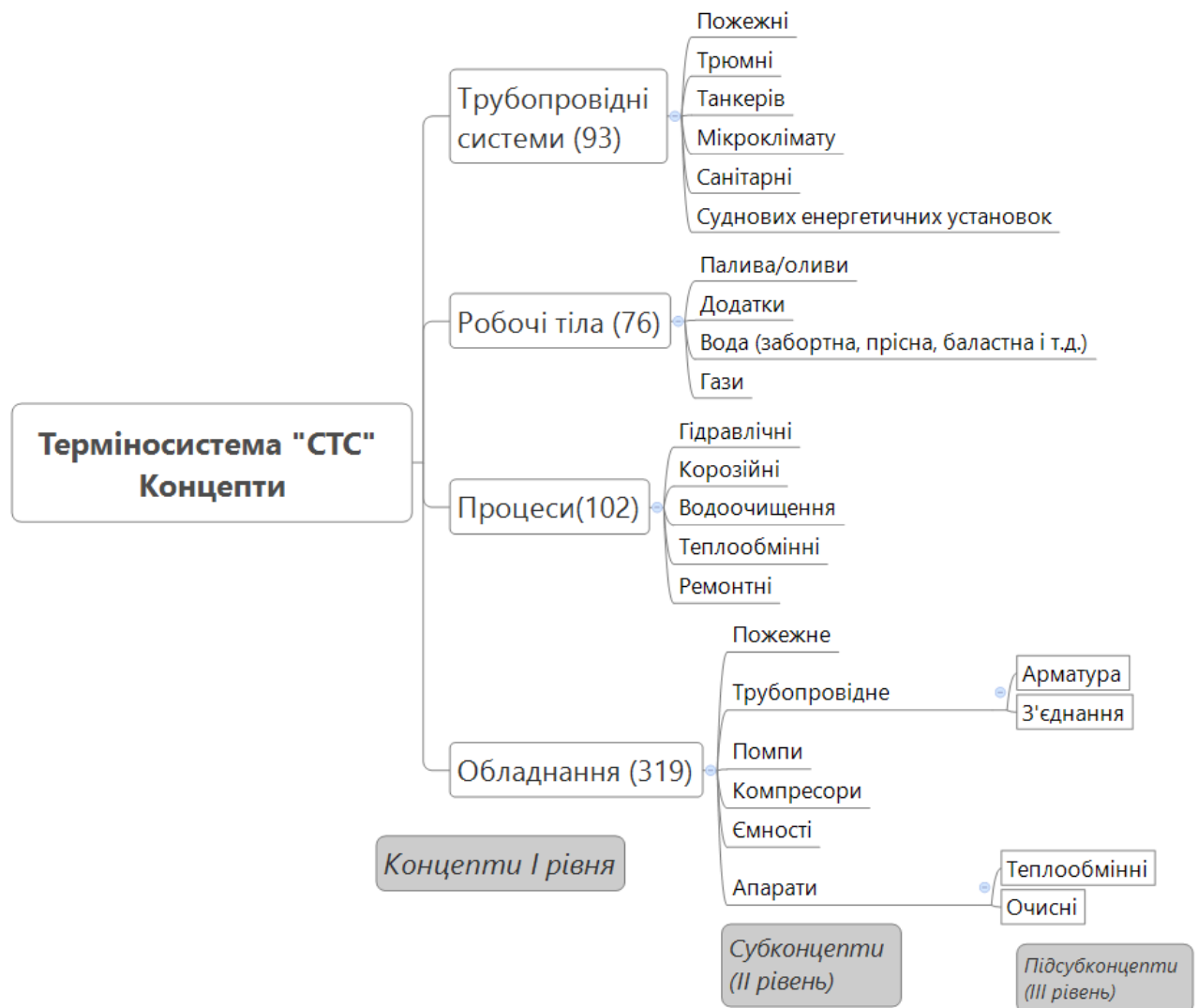

Рис. 1. Фреймова структура російської, української та англійської терміносистем «Суднові трубопровідні системи»

Словник можна реалізувати у паперовому вигляді, як спеціальну програму або он-лайн-ресурс. Основними проблемами паперових словників є те, що чим більше їх обсяг, тим складніше ними користуватися, а також відсутність можливості швидкого редагування. Створення он-лайн-словника у вигляді сайту має значні переваги з урахуванням контексту його використання (періодично) порівняно з програмами або додатками, а саме:

- доступність з будь-якого електронного пристрою (немає обмежень щодо робочого місця);
- відсутність проблем при завантаженні та встановленні на комп'ютері або смартфоні;
- регулярне автоматичне оновлення, оскільки інформація зберігається на сервері;
- відносна простота створення, що значно зменшує вартість реалізації та підтримки готового продукту.

Стосовно до електронного формату словника важливими вимогами є:

- «доступність інтерфейсу» – забезпечення зручності у використанні словника та естетичності в оформленні;

- наявність навігаційної інформації, що допомагає користувачам легше орієнтуватися в словнику і швидше знаходити в ньому необхідну інформацію;
- оборотність термінологічного словника, тобто наявність частин на різних мовах, які повинні бути симетричні [18].

Сформульовано наступні вимоги щодо контенту і оформлення он-лайн-словника:

- головна сторінка сайту повинна містити графічну частину, навігаційне меню, а також контентну область для того, щоб відвідувач з першої сторінки міг отримати ввідну інформацію про ресурс;
- графічна оболонка внутрішніх сторінок у мінімальному обсязі повинна включати графічну шапку, навігаційне меню сайту, поле пошуку, призначене для виконання повнотекстового пошуку по сайту, посилання «На головну», навігаційну панель по підрозділах;
- на сторінках зі словниковими статтями повинна показуватися подібна інформацію (формуватися хмара тегів).

В он-лайн-словнику планується реалізувати наступні мультимедійні рішення:

- анімаційні зображення для ілюстрації принципів роботи складових елементів суднових систем і трубопроводів;
- озвучування вимови термінів англійською з урахуванням правил фонетичної транскрипції;
- навчальні відео, що демонструють фізичні закони і принципи, які лежать в основі роботи суднових систем, особливості функціонування та устрою складного обладнання і трубопровідної арматури.

Висновки. Отже, наведені вище результати дадуть змогу спроектувати зручний для користування та корисний для використання у навчальному процесі термінологічний словник з тематики «Суднові трубопровідні системи». Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку оптимальної мікроструктури словника з урахуванням лінгводидактичних цілей його використання.

Список використаних джерел

1. Закирова Е. С. Терминография как результат формирования языка для специальных целей. *Известия МГТУ «МАМИ»*. 2013. № 4 (18). Т. 2. С. 267–274.
2. Абдурахманова А. З. Принципы разработки учебного идеографического словаря строительной терминологии. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2015. № 2. С. 27–29.
3. Ковязина М. А. Формирование терминологического тезауруса «Обращение с промышленными отходами» (на материале нормативных и учебно-методических тестов). *Вестник Тюменского государственного университета*. 2011. № 1. С. 103–108.
4. Рижкова В. В., Величко А. М. Актуальні проблеми прикладної лексикографії: специфіка укладання друкованих термінологічних словників вузької спеціалізації (галузь авіаційного двигунобудування). *Гуманітарний часопис*. 2016. № 3. С. 75–82.

5. Сатарова О. Е. Проектирование электронного терминологического словаря по фармацевтической химии. *Вестник РУДН. Серия. Медицина*. 2010. № 4. С. 443–446.

6. Чайникова Г. Р. Разработка модели учебного электронного терминологического словаря тезаурусного типа для целей профессионально ориентированного обучения иностранному языку. *Образовательные технологии и общество*. 2015. Вып. 2. С. 637–655.

7. Шетле Т. В. Лексикографические критерии составления учебного словаря-минимума англоязычных терминов банковского дела. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. 2009. № 1. С. 142–147.

8. Англо-русский политехнический словарь: 80000 терминов / под ред. А. Е. Чернухина. Москва: Советская энциклопедия, 1971. 672 с.

9. Богомоллов О. С. Англо-українсько-російський словник з додатками для суднових інженерів: навч. посіб. Одеса: ОНМА, 2008. 180 с.

10. Возницкий И. В. Русско-английский и англо-русский технический и деловой словарь судового механика. Санкт-Петербург: Моркнига, 2006. 174 с.

11. Лысенко В. А. Русско-английский морской технический словарь. Москва: Логос, 2006. 605 с.

12. Поваляев Г. Г. Англо-русский толковый словарь морских терминов: ок. 1900 терминов. Москва: Космосинформ, 1997. 214 с.

13. Трифонов А. С. Влияние мотивированности термина на словарную статью толково-переводного учебного терминологического словаря. *Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке*. 2015. № 3. С. 61–69.

14. Кудашёв И. С. Проектирование переводческих словарей специальной лексики. Helsinki: Helsinki University Print, 2007. 443 с.

15. Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии: (Как работать над терминологическим словарем). Ленинград: ЛГУ, 1986. 73 с.

16. Гринев-Гриневич С. В. Введение в терминографию: Как просто и легко составить словарь. Учебное пособие. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 224 с.

17. Ивина Л. В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования). Москва: Академический проект, 2003. 304 с.

18. Грекул В. И., Коровкина Н. Л., Куприянов Ю. В. Проектирование информационных систем. Практикум: учебное пособие. Москва: Национальный Открытый Университет «ИНТУИТ», 2012. 187 с.